

70 LET VOJENSKÉ GEOGRAFIE V DOBRUŠCE

PLUKOVNÍK GŠT. ING. JAN MARŠA, PH.D.

VEDOUcí ODDĚLENÍ GEOMETOC

SEKCE ZPRAVODAJSKÉHO ZABEZPEČENÍ AČR MINISTERSTVA OBRANY, PRAHA

Dne 30. září 2021 se ve Společenském centru Kino 70 v Dobrušce konalo slavnostní shromáždění k připomenutí dlouhých sedmdesáti let od chvíle, kdy se v malebném podorlickém městě Dobrušce začaly pokládat první stavební kameny existence oboru, kterému dnes obecně říkáme vojenská geografie.

Ta provází vojenství a tzv. válečné umění odnepaměti. Bez perfektní a komplexní znalosti terénu a přírodních poměrů nelze žádnou válku vést úspěšně – to věděli Žižka i Napoleon, ví to i absolventi nejprestižnějších vojenských a válečných škol. Bez znalostí geoprostorových informací o území nelze připravovat preventivní opatření pro obranu státu, ale ani pro ochranu jeho obyvatelstva při různých krizových situacích, živelních pohromách apod. To je v kostce podstata toho, proč moderní armády věnují vojenské geografii, jejímu rozvoji a uplatňování v praxi velkou pozornost.

Historické souvislosti příchodu vojenských geografů do Dobrušky jsou spojeny s vyhodnocením průběhu 2. světové války a s rozhodnutím v historicky krátkém období provést podrobné topografické mapování a vydat nové celostátní homogenní mapové dílo, standardizované v rámci tehdejší Varšavské smlouvy. Vzhledem k rozsáhlosti a náročnosti tohoto úkolu bylo počátkem padesátých let minulého století rozhodnuto o navýšení kapacit tehdejší vojenské zeměpisné služby a k vytvoření nových vojenských zařízení. Tak v Dobrušce dne 1. května 1951 vznikl 2. Vojenský zeměpisný ústav, o rok později přejmenovaný na Vojenský topografický ústav (VTOPÚ), který pod tímto názvem působil až do roku 2003, kdy po reorganizaci geografické služby a hydrometeorologické služby byl založen dnešní Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad.

Počátek *padesátých let* se nesl ve znamení vzniku a prvních úkolů. Bylo potřeba vytvořit přijatelné pracovní podmínky pro nové pracovníky, zázemí, ubytování, stravování apod. Jak je z tehdejšího názvu zřejmé, hlavní odbornou náplní ústavu bylo topografické mapování území státu, přičemž následná aktualizace probíhá dodnes – v současnosti probíhá již sedmá perioda jejich obnovy. V době svého vzniku dostal ústav do vínku celou řadu dalších odborných činností. V oblasti geodézie se např. podílel na transformaci československých geodetických základů ze systému Jednotné trigonometrické sítě katastrální do Souřadnicového systému 1952, vydal katalogy souřadnic geodetických bodů a zahájil geodetické práce na demarkaci státní hranice. Podílel se na budování gravimetrických základů státu. Významným způsobem přispěl k rozvoji oboru fotogrammetrie a jeho využití pro mapovací práce.

Šedesátá léta přinesla novou koncepci topograficko-geodetického zabezpečení vojsk. Proto byl v Dobrušce vytvořen 5. geodetický odřad, v roce 1963 ve struktuře ústavu vznikl Topograficko-geodetický odřad. Zahájen byl vývoj polních mobilních souprav. Dále pokračovalo mapování území státu. Bylo prováděno velkoměřítkové mapování vojenských objektů, ústav se podílel na geodetickém zaměření tzv. Základny kosmické triangulace a na budování gravimetrických základů. Zahájeno bylo i pozorování umělých družic Země. Do ústavu byly zavedeny samočinné počítače a byly realizovány první nesmělé kroky k jejich využití zejména pro oblast digitální kartografie, modelování terénu nebo provádění geodetických výpočtů.

Sedmdesátá léta jsou spojena s počátkem informatizace geografického zabezpečení a s tím spojeného masivnějšího nasazení prostředků výpočetní a automatizační techniky do odborné praxe a s nárůstem požadavků na digitální výstupy. Pokračovaly práce na modernizaci geodetických základů, zaměřování vlíčovacích bodů a také vyměřování na státních hranicích. Byly připravovány podklady pro zpracování mapy geodetických údajů a dalších tematických map. Do praxe byla zařazena nová generace gyroteodolitů, rádiových, světelných a laserových dálkoměrů nebo elektronických tachymetrů. Dne 1. června 1974 byl zahájen provoz seismické stanice na odloučeném pracovišti Polom u Sedloňova v Orlických horách.

Do každodenní praxe *osmdesátých let* minulého století byly zavedeny sálové počítače, zejména kartografický systém DIGIKART, čímž byla zahájena éra automatizovaného zpracování geografických informací. Postupně byly zaváděny první stolní počítače a výpočetní prostředky pro modernizované mobilní soupravy. Hlavním úkolem v oblasti geodézie bylo připravit podklady pro 2. souborné vyrovnání astronomicko-geodetických sítí. V roce 1983 vznikla Jednotná astronomicko-geodetická síť, která umožnila zpřesnit Souřadnicový systém 1942, který byl poté označován jako Souřadnicový systém 1942/83. VTOPÚ se v této době spolupodílel na zahájení výstavby národní geocentrické sítě nultého řádu.

V *devadesátých letech* došlo k zásadním celospolečenským změnám. V důsledku rozdělení československého státu byla provedena delimitace archivních geografických fondů, materiálu a techniky a bylo realizováno vyrovnání se slovenskou stranou. V polovině devadesátých let byla v ústavu zrušena základní vojenská služba a VTOPÚ se tak stal jedním z prvních plně profesionálních útvarů v naší armádě. V souvislosti s připravovaným vstupem ČR do NATO byly postupně zaváděny příslušné standardizační dohody, byly vybudovány nové geodetické základy a bylo kompletně přepracováno mapové dílo dle standardů NATO. Ústav se zásadním způsobem spolupodílel na definici Světového geodetického systému 1984, známého jako WGS84. Do běžné geodetické praxe byly zaváděny technologie globálních navigačních družicových systémů. 4. obnova topografických map 1 : 25 000 byla jako poslední provedena klasickými analogovými technologiemi. Od počátku devadesátých let byla v ústavu řešena výstavba komplexního digitálního produkčního systému zpracování modelů území a tvorby kartografických děl, a to na softwarové bázi ESRI. Postupně byly také zaváděny technologie digitální fotogrammetrie.

V *první dekádě* nového milénia život nejen dobrušských vojenských geografů ovlivnila reorganizace geografické služby a hydrometeorologické služby. V červenci 2003 byl zřízen Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad s několika odloučenými pracovišti umístěnými v různých místech Čech a Moravy. Jako nástupnická organizace tehdy zrušených vojenských zařízení je působnost dnešního úřadu širší, než působnost někdejšího VTOPÚ.

V tomto období bylo v Dobrušce vybudováno nové polygrafické pracoviště a byl zřízen centrální sklad geografických produktů rezortu obrany. Vybudováno bylo specializované pracoviště GNSS informační a sledovací služba AČR s celorezortní působností. Na počátku tisíciletí bylo zahájeno mapování území státu a zpracování topografických map již plně na digitální platformě a dle standardů NATO. Typickým rysem této dekády je široké zapojení specialistů úřadu do mezinárodních projektů a pracovních skupin NATO, působení v mezinárodních operacích nebo obsazování odborných funkcí ve strukturách Severoatlantické aliance. Významným počinem bylo zejména zapojení do mezinárodního projektu MGCP (Multinational Geospatial Co-production Program) zaměřeného na tvorbu celosvětové vektorové databáze s podrobností odpovídající obsahu topografických map 1 : 50 000 a s tím spojená mapová tvorba. Na to o dekádu později úspěšně navázal podobný projekt TREx pro zpřesnění světového výškového modelu. Došlo k nárůstu plnění úkolů v oblasti přímé geografické podpory – například v období živelních pohrom zaměřování výstavby mostních provizorií v oblastech postižených povodněmi. V úřadu byly postupně zaváděny moderní přemístitelné a mobilní prostředky geografického nebo i hydrometeorologického zabezpečení. Vážení přátelé, tady už mohu být více osobní, neboť větší část druhé dekády je spjata s obdobím, kdy jsem měl tu čest náš úřad vést. Kvůli koronavirové krizi jsem se s Vámi na konci minulého roku nemohl rozloučit tak, jak jsem chtěl, a osobně Vám poděkovat za Vaši úžasnou a mimořádně záslužnou práci.

Druhá dekáda vlastně ani žádnou historií není. Naopak, zásadní strategická rozhodnutí přijatá v této době nás budou ovlivňovat ještě mnoho dalších let. Zahájili jsme práce na vytvoření nového vektorového modelu území zpracovaného a spravovaného s plným využitím civilní Základní báze geografických dat, ZABAGED. Nejen v této oblasti pokračuje nadstandardní spolupráce s civilním partnerem, s Českým úřadem zeměměřickým a katastrálním. Společně řešíme projekty v oblasti leteckého měřického snímkování, digitalizace fondu archivních leteckých snímků nebo leteckého laserového skenování a tvorby a obnovy nového přesného výškopisu území republiky. V oblasti mapové tvorby byly započaty projekční práce na vytvoření nového typu topografické mapy plně standardizované dle norem NATO. Byla provedena kompletní modernizace polygrafického pracoviště v Praze. Byl reorganizován úřad a zcivilněn odbor aplikovaného rozvoje. Úřad se zapojil do projektu tzv. GeolInfoStrategie.

V roce 2013 byl úřadu propůjčen čestný název „Generála Josefa Churavého“, jemuž byl o pět let později odhalen památník v prostorách dobrušských kasáren. V rámci oslav stého výročí založení dnešní geografické služby byla zbudována prezentační místnost VGHMÚř a ve spolupráci s městem Dobruška byla otevřena stálá expozice *Vojenská geografie* Vlastivědného muzea.

Specialisté úřadu se v roce 2020 významnou měrou zasloužili o vybudování Mapového portálu Centrálního řídicího týmu COVID-19, jako jednoho z důležitých nástrojů pro řešení krize a pro efektivní koordinaci všech složek podílejících se na projektu Chytré karantény. Tato zkušenost potvrdila, že budoucnost moderního geografického zabezpečení spočívá zejména v rozvoji a implementaci webových aplikací a mapových služeb, a s všestranným rozvojem informačních systémů. V budoucím období bude řešena celá řada dalších úkolů naplňujících dlouhodobé cíle, souhrn opatření k jejich realizaci a záměry rozvoje v základních oblastech působnosti úřadu s horizontem do roku 2030.

Vojenská geografie je v Dobrušce už sedm dekad. Jsou s ní spojeny životy a osudy desítek a stovek lidských bytostí. Bývalí i současní zaměstnanci, vojáci, občanští zaměstnanci, ženy, muži, zasloužilí matadoři i perspektivní mládí ... Každý jeden z nich je malým střípkem v mozaice dotvářející úspěšnou sedmdesátiletou historii. Vojenští geografové jsou srdcaři. Svou práci většina z nich miluje a na výsledcích to vždy bylo vidět, je to vidět i dnes a jistě bude i nadále. Abychom v současném dynamicky se měnícím světě obstáli a abychom byli i nadále platnou a nepostradatelnou součástí obranného systému státu, budeme muset v dalším období čelit mnoha výzvám. Jde například o hybridní ohrožení, kryptografickou ochranu, digitalizaci a robotizaci, požadavky na mobilitu, zavádění bezpilotních prostředků a celá řada dalších. Dosavadní činnost VGHMÚř vytváří veškeré předpoklady k tomu, že to dokážeme.

Zdroj:

Kol.: 70 let vojenské geografie v Dobrušce v obrazech, MO ČR, geografická služba AČR, 2021